

ژيانې كچه مېلې تې مندا؛ له شيعري (منداي درزن) ئېحمېد عارفـدا. . سېمان (مېشخو)

دق و ځنځ

ئېم شيعري كاك ئېحمېد عارفي شاعير (منداي درزن)، مېژووي نووسيني دگډوډتو بې ساې ۱۹۹۲، بېلېم بېوېيې كې جارېكي تر لې پېجې تايبې تې ځې له تېي كې مېلې تې فېسبووك دايناوتېو، ماناي وايې كاك ئېحمېد هېچ كېشېي كې لېسېر شيعر كې و ناوېكېي نېي. من لېر دا هېو دېدم شيعر كې دابنېمېو و ئېنجا وردې وردې دچمې سېر ئېسې بېلېتېم كې كېشېكېني پېروېردېي و لېلېگېي شيعر كېو كې شيعر كې تېلېمېي، تېشكېك دېخېمې سېر تېوانيني شاعير بې پېروېردې و بنېماكېني پېروېردې مندا له كېمېگېي كوردېدا.

دقې شيعري منداي درزن

منداكې چا و چنېك

پېس و چېپې، گرېنېك

له كېلېنا لاسار بوو

نازاي گيانې زامدار بوو

لېم گېلاوې بې ئېو گوفېك

هاورې تانجې و توولې و سېگ

كېسې نېبوو خېشي و

دې نېبوو بېي سووتې

رېژې كېكېوت ئاوا بوو

چا و چنک ل ئاوا بوو

ب و پری بشرمییو

ل د و ناسممو

مندا لانی بزار کرد

هندی ب در هوار کرد

تا ل ناکاو گابرد

بی بوو ب بملو دورد

خونی تک ب ئا و بوو

خکی و خشی زگار بوو، (۱)

ژیانی کمللای تی مندا یی کورد

ئم حیکایی ته تراژیدی ی کاک ئحمم د عارفی شاعیر، هر ته نها
حیکایی تی مندا کی در زنی نو د ق ک نیی، بکوو حیکایی تی
دیان و سدان مندا ی ن بوون و هژارن، ک ل گ
هژارنشین کان و ل پراو ی شاریکاندا ژیاون و د ژن. ئو
گ کان ی ک جگ ل خانوی نزم و شدار و ب خزم گوزار ک
دیم کانیان نگدان و ی بدرام تی و د سکتورتییان، شتی کی تری
تیا نابینیت. ل ل لم گ گ تاریکانی ق راغ شاریکان، مندا
بز و و شانی و کراس و شمل و د او و چقاو سوو کان د ژن، ئو
مندا لانی ک خزان کانیان ژ تا ئوار ل ه و ی ئ و دان
بتوانن پاروو نانک ب ئو مندا چقاو سووان پیدای بکن.
سیستمی د قی س رمای داری ب ج ر ک ک م گ ی شواند ته س ریک و
خکی کرکار و زحم تکشی ک م گ ی ب ج ر ک ل ق ایداو ک
مر ق کان هر فریای ژیا نکی م مرم و مژی بکنون، نک ژیا نکی
ئینسانیی شایسته ب مرم قی س ردم. کاک ئحمم د عارف ئم استیی
نابینت یان دبینت و خی ل لاد دات و هاتوو مندا کی ب
موج ددی و رگرتوو و و نای کردوو. وک ئ و ی مندا لانی خکی
ستم دیدی کوردستان ه موو پشته و پرداخ و خاون و وشتی ب رز و
استگ بن و تنها ئو مندا در زن بت. با بزاین چن؟

با س ر تا ل ناو نیشان ک و د ست پ بکنین. کاتک د ق ک

دې نووسرته، جا شيعر بته يان چيرک يان مان يان شانگري،
يکک مين بيريککوتنی خوځندار و دق، لريکگي ناو نيشانککيتي.
ناو نيشان گرنگيکي زري هه. هه بزار دني ناو نيشان هه ر بته نه
وابسته نيه ب ناو کي دقککو، بککو وابهسته شه ب و
هه لومرجه سياسي و ککماي تي و ثابووري و م عريفيتي ئ و چين و
توثر ککماي تي کي دقککي ووبوو دکرته و. شاعر ل
هه بزار دني ناو نيشاندا (منداکي درزن) ديتي و ديو ناشيريني
قوربانين کمان نيشان بدات ک هه موو دزاني ن ئ و قوربانين،
قوربانين چ سيستمکي چينايتي دق. ئوي کاريگر ل س
مندا دادته جگ ل خزانکي، قوتابخانه و دزگا ميديايدکاني
دوو تن. جار گرنگ خزان کان بزاني چن منداکاني پړوړد
دکک و ل و ش گرنگر خودي خزان کان ک ئ يا تا چ ند خوځند وار
و تگگيشوون و زانستييان بير دکک ن و. ئ يا ئ و دايک و
باوکان چ ند ل جيهاني منداکاني تگگيشوون؟ ئ و دايک و
باوکان چ ند ل بند ماکاني پړوړدي منداکاني حاي بوون و
چن دتوانن و هم ب داخوازييدکاني منداکاني بد ن و؟ ئ يا
د شته چيرکک بنووسين ب ناوي شازاد وليمي چمن؟ نا ناکرته.
بچي؟ چونک شازاد وليم ل چيني بړژواي و فرمان واي و
دوو مند و ديان بړدستي هه و م حاکم شازاد بينين چم ب
لووتيا شه بته و. باسکردني چيرککي ل وجر ب س ب ئوي ب
شته و نزان و بئانگات ناوړد بکن. ب هم نووسيني چيرکک يان
شيعرک ل سار منداکي چکني هيم او کي شاري کړکووک، يان
گگکي باداو شاري هه ولر ئاسايي و ننگ ديان د سته شيت
ل بکرته. هه کارکي ئاسان. ل گگککاني هيم او و باداو
مندايان ب زري ل و خزانان و دکن ک ب پي پويست خوځند وار
نين و دايکان و باوکان هه شيار پويستييان ل سار پړوړدي مندا
نيي و تته نته ئ نيه منداکاني ل سار لاساري و
چقاو سويي دارکاريش ن ککن. ئوي هه شيار ککماي تي ديار
دکات واقعي ککماي تي. (۲) هه شيار دوواک و تيووان
خزان ک نيش هه واقعي ککماي تي کوردستان ديار دکات.

منداکي چاو چنک

پيس و چپ، گرینک

ل ککما نا لاسار بوو

نازاي گياني زامدار بوو

للم گلاو به ئو گوفاک

هاورلی تانجی و توول و ساگ. (شیعری منداکی درزن ئحماد عارف)

ئلم سیف تانلی دراوونن ته پا ئلم مندا (پیس، چپ، چا و چنک، گرینک، لاسار، هاوولی تانجی و ساگ)، وینن ی کمان نشان ددات، ک مندا کی به ناشرینی بینین. سیف ته نیگ تیف کان وک به شک ل فرهنگی دوواک و توانلی ک ممگگ داه نراوی ئایدیل لیا و بیروباولی زالی نلو ک ممگگی. بیروباولی زالی نلو و ک ممگگی کیش بیروباولی چینی دس تدار. (۳) جا ئو دس تدار خاون ک یل کان یان در به گکان یان س رما ی داران بن. ئو سیف تانلی شاعیر للم س در دا یزی کردوون، دوو جرن، جرن کیان سیف تگ لکی ن گگ تیفن و دوا د یان سیف تی پز تیف، بام لای شاعیر به ن گگ تیف یز بند کراو. پیس، چپ، چا و چنک، گرینک، لاسار ن گگ تیفن، بام بی چی د بت هاور کوردنی تانجی و ساگ ن گگ تیف بت؟ بی چی هاوما یکوردنی ساگ کار کی دروست نیل لای شاعیر؟ به ب چوونی من ه یل کی باکگراوندی کلتووری کوردی شاعیر نیل، چونک ل فرهنگ و کلتووری کوردیدا ساگ هاوما و هاوولی مر ف، ب کوو کاریگ ری باکگراوندی کلتووری ئاینیل ک شاعیر ساگ به ئاژ کی پیس و سف دکات. (ننگ حکمت یان ه کاری ق د غ کوردنی ب خ و کوردنی ساگ ل لای ن ئیسلام و به م بستی تر جگ ل اوکوردن یان پاس وانی: ئو بت ک پاک نین و پیسن و تنها به حوت شوشتن ن بت ک یل کیان به خ یان سابون بت، پاک نابند و. یان ل ب ر ئو وی بگری ل چوون ژوور و وی فریشت کان دکن ک ب ندلی ب بزی خودان و بوونیان درک و تنی حم تی ئو ب رامب ر به ب ند کان. (۴) ئلم دیدگای دیدگای ز ربی خ کی کوردستان. ل کات کدا ساگ وک هاو د توانت ل ما دا ل گگ مر ف کان ب ثت و مندا کانیش فره خ ش ویستی ئاژ یان بکن نک ن فرت و قلا بوون و ی ئاژ یان.

تا ل ناکاو گا ب ر د

بی بوو به ب باو د د

خوینی تک به ئاو بوو

خ کی و خشی زگار بوو. (شیعری منداکی درزن ئحماد عارف)

دښمنان قی شاعیر دژ بڼه منداۍ درې زن هڼند لاسرۍ کې بڼه مږگی ئو منداۍ څرلۍ څه نډیو د شاد بڼت و څو کیش پښان څش بڼت کې ئو منداۍ درې زن مردوو. ئایا ئم چنډ ل واقعۍ کې مڼایۍ تی ژبانی څو کی هژاری کوردو؟ نڅر بڼه هژاران فرسۍ څ دوور. ئم ناخا یبوون ل واقعۍ کې مڼایۍ تی کې مڼایۍ کور دۍ، ئگینا هڼو د زانین مردنی منداۍ کی څ زن کی هژار با درې زنیښ بڼت، چ کار ساتبار کې و چ تراژیدیا یېک د خوځنډ، نڅ څو د څش بکات و کار بگات بڼو ی ئو د څش یې بڼت با بڼت د ق کی شیعری ت علیمی لای شاعیر کې شاعر بڼه منداۍ ان د نووست.

لایۍ نی فربوون ل شیعری منداۍ درې زندا

لایۍ نی فربوون ل شاعرۍ شاعیر، فربوونک نی ل دیدی ئنسانۍ هاوچرخو سبارت بڼه کښکۍ منداۍ و ژبان، بڼو کوو نځدانو ی تگ یشتن کی پاسیفیستی دواک وتوان یې کې منداۍ بڼو شواندنۍ زیاتر و دوورک وتڼو ی ل جیهانی تایب تڼو کی څی پا پوډنډ. کاتک شاعیرک شاعر بڼه منداۍ د نووست، د بڼت ئاگاداری جیهانی تایب تی منداۍ بڼت، د بڼت بزانت چ شتک منداۍ و بیرکردن و ی منداۍ فراوانتر د کات و گڼ شۍ پډدات؟ د بڼت بزانت ق ناغۍ کانی منداۍ بناسټ و پوړیستی تایب تی هڼر ق ناغۍ ک هڼست پڼکات. د بڼت ئاگاداری بڼه ماکانی پڼوړوړد و فربکردنۍ هڼر ق ناغۍ کی منداۍ بڼت و بڼرپرسیاران د ست و پڼنجۍ ل گڼ دا نڼرم بکات. د بڼت هڼومرجی سیاسی و ئابووری و کې مڼایۍ تی کې مڼو گ تڼبگات و ئینجا د ست بڼه ق م بڼر بڼت و قس بڼه منداۍ بکات و ئام ژگار ییان بکات.

بڼو پڼری بڼه شرمیې و

ل د و ناس مڼو (شیعری منداۍ کی درې زن ئحم د عارف)

با لڼر بڼر سین شاعیر چی فڼری منداۍ د کات؟ د بڼت بڼه شرمی وات بڼه چاو و و واتا بڼه ز، واتا منداۍ کی بڼه زۍ چاوقایم. ئم هڼو لاسر بڼه های کې مڼایۍ تی بڼه کین و د زانین منداۍ و گڼوړی بڼه ز جڼو کی څش ویستین. بڼه ام چی وا ل منداۍ د کات بڼه ز بڼت؟ چی وای ل د کات شرم نڼکات. گڼی ناخا یبوون کې لڼر دای. پڼوړوړدۍ بڼه ژناوا پڼوړوړدۍ کې لاسر بڼه مای بڼه ز و شرم نڼکردن. ئوان منداۍ وا بار د هڼن شرم نڼکات. بڼه شرمی سیف تڼکی باشی منداۍ و گوزارشت ل کې سایۍ تی بڼه زۍ منداۍ، نڅ

سیف تکی خراپ بټ. منداۍ شرمنداۍ لاوازۍ و کسایۍ تی پتۍ وی نیی. بۍ یۍ شاعیر لۍ ناهۍ شیاریدۍ وۍ ئم سیفۍ تانۍ (پیس و چۍ پۍ و چاوچنۍ و گرینۍ و لاسار و هاوۍۍ تی تانجی و سۍ گ و بۍ شرم و بۍ زارکۍ و درۍ زن لۍ گۍ لاوۍ بۍ ر تاشۍ دۍ ردۍ ک دۍ ک وۍ ت و دۍ مرۍ ت) ئمۍ پۍ یامی شاعرۍ کۍ یۍ و دۍ ی وۍ ت بۍ ت منداۍ یڼۍ ئوۍ و ا مۍ بن، پیس و پۍ خۍ و چاوچنۍ و لاسار و درۍ زن مۍ بن و هاوۍۍ تی تانجی و سۍ گ مۍ کۍ ن، شرمۍ بن، بۍ ئوۍ وۍ ی پۍ مان بۍ ت ئمۍ چۍ ن دۍ بۍ ت و چۍ ن دۍ تۍ بوون! . ئایا دۍ توانین ئمۍ ئامۍ ژگار ییانۍ شاعیر لۍ سۍ ر لافیتۍ یۍ ک بنووسین و بچین لۍ گۍ کۍ هۍ ژار نشینۍ کانی شارۍ کانی کوردستان هۍ یواسین و ئیتر دنیا دۍ بۍ تۍ شامی شۍ ریف؟ یان دۍ ردۍ کۍ لۍ جۍ یۍ کی ترۍ وۍ یۍ و شاعیر نایۍ وۍ ت خۍ ی لۍ قۍ رۍ ی بدات. باشۍ گونا هۍ منداۍ کوردستان چیدۍ ئمۍ جۍ رۍ شاعرۍ دوواکۍ وتووانۍ یان بخۍ یڼۍ بۍ ردۍ ست و بۍ م ترۍ رزۍ لۍ شاعرۍ فۍ رۍ باۍ فۍ یۍ ژیان یان بکۍ یټ؟ ئایا منداۍ نانی کوردستان شایانی ئمۍ مجۍ رۍ پۍ روۍ ردۍ یڼ؟ ئایا ئمۍ شاعرۍ بۍ کام لۍ چوار قۍ ناغۍ کانی پۍ روۍ ردۍ منداۍ نووسراوۍ، قۍ ناغۍ ئۍ ندۍ شۍ ی بۍ ستر او بۍ ژینگۍ وۍ یان قۍ ناغۍ ئۍ ندۍ شۍ ی ئازاد یان قۍ ناغۍ منداۍ تی یان قۍ ناغۍ ئایدیالیستی؟ (۵) دیارۍ هۍ ریۍ ک لۍ م قۍ ناغانۍ ش تایبۍ تمۍ ندۍ خۍ یان هۍ یۍ. من ناۍ م باسی سیاست و ئابووری بۍ منداۍ بکرۍ ت، بۍ مۍ م دۍ مۍ لۍ وانگۍ ی تۍ گۍ یشتن لۍ دۍ خۍ ئابووری و کۍ مۍ لۍ یۍ تی و سیاسی کۍ مۍ گۍ وۍ دۍ خۍ منداۍ ان تۍ بگۍ یڼ و لۍ وۍ وۍ قسۍ یان بۍ بکۍ یڼ. شاعرۍ فۍ رکاری منداۍ ان دۍ بۍ ت زانست و خۍ شۍ ویستی بکا تۍ بناغۍ و لۍ وۍ وۍ منداۍ بۍ رۍ و ئاراستۍ یۍ کی تۍ ندروست ببات، نۍ ک ناشیرین و قۍ زۍ وۍ ن نیشانی منداۍ بدات و بیکاتۍ دوزمنی ئاژۍ. ئا لۍ لۍ وۍ یۍ نۍ وۍ دواۍ نۍ وۍ ی منداۍ لۍ برۍ چۍ واقوسووی و کاری ناشایستۍ و ناشارستانی، منداۍ تۍ ندروست و چالاک و زانتسخواز و ئینسان دۍ ست دۍ نۍ مۍ یدان. ئمۍ ئوۍ ئۍ رکۍ یۍ کۍ خنۍ یۍ ئۍ دۍ بی کوردۍ دۍ بۍ ت پۍ ی هۍ یستۍ ت و ئۍ نجامی بدات. لۍ لۍ رۍ دا من لۍ گۍ کۍ کاک ئۍ حمۍ د عارفۍ شاعیر کۍ کم کۍ دۍ تۍ: (هۍ وۍ بدرۍ ت لۍ رۍ گایۍ خنۍ گرانۍ وۍ تاوتوۍ یۍ کی پاک و پیس یان چاک خراپ بکرۍ ت و ببۍ بۍ بۍ ربۍ ست لۍ بۍ ردۍ م بۍ او بوونۍ وۍ ی بۍ رهۍ می کا و کچ) (۶) .

ئۍ نجام

شاعیر لۍ شاعرۍ منداۍ کی درۍ زندا وۍ کو فۍ رکارۍ ک هاتووۍ کۍ مۍ یۍ سیفۍ تی نیگۍ تیغۍ داوۍ تۍ پاۍ منداۍ کی درۍ زن و وۍ نۍ یۍ کی ناشیرینی ئۍ و منداۍ یۍ نۍ خشان دووۍ کۍ هۍ موو بۍ نۍ فرۍ تی بکۍ یڼ، بۍ ئوۍ وۍ ی لۍ و

ژینگه سیاسي و کلمه‌ای‌تیی ته‌بگه‌ین که ئه‌و مندا و خان‌واد‌ی ئه‌و مندا و تیا ده‌ژین، له‌وه‌شه‌وه ئاراسته‌ی کار به‌ خزمه‌ت فراوان‌کردنه‌وه‌ی ئاسه‌ی ته‌وانینه‌ی مندا‌ان دیاری بکه‌ین و بناغه‌یه‌کی ته‌که‌م و پته‌و له‌ خه‌شه‌ویستی نه‌وان ئینسانه‌کان و ئاژه‌ و زینده‌وه‌ران و ژینگه‌ بنیاد بنه‌ین. مندا‌ان ئه‌و سامانه‌ گرنگه‌ی کلمه‌گه‌ن که ده‌به‌ت زه‌ر هه‌ستیارانه‌ بابه‌تی ده‌قه ئه‌ده‌یه‌یه‌کانیان به‌ هه‌به‌به‌ترین و به‌ بنووسین، به‌ ئه‌وه‌ی ئاینده‌ی کلمه‌گه‌ به‌ ده‌سته‌کی زانسته‌خوار و په‌شکه‌وتوودا به‌سه‌رته‌ت. شاعیر له‌م شیعره‌یدا نه‌یتوانیوه‌ شیعره‌که‌ به‌ بابه‌ای په‌یام‌که‌ی بنووسه‌ت و له‌بری په‌یام‌که‌ی ئینسانیه‌، به‌داخه‌وه‌ هاته‌وه‌ خو‌نه‌ر و مندا‌انه‌ی وه‌به‌وه‌ی په‌یام‌که‌ی دوواکه‌وتووانه‌ کردووه‌ ته‌وه‌. ئه‌مه‌شه‌ ئه‌گه‌ر زیانی نه‌به‌ت، ئه‌وا هه‌چ سووده‌کی به‌ ئه‌ده‌یه‌ی کوردی و په‌رسه‌ی فره‌بوون و په‌روه‌رده‌ی دروستی مندا ته‌دا نه‌یه‌. (٧)

عه‌بدو له‌ سه‌مه‌مان (مه‌شه‌)

٦ ی نیسانی ٢٠٢٤

سه‌رچاوه‌ و په‌راوه‌ز

(١) مندا‌ی دره‌زن نووسینه‌ ئه‌حمه‌د عارف په‌یجی تابه‌ته‌ی ته‌یه‌ کلمه‌گه‌یه‌ته‌ی فه‌یسبووکی نووسه‌ر په‌سته‌ی ته‌ژی شه‌شی نیسانی ٢٠٢٤. من هه‌نده‌ هه‌یه‌یه‌ی تایپم به‌ است کرده‌ته‌وه‌.

(٢) اسس الاشتراكية العلمية المادية التاريخية تأليف ف. گیبلی و م. گوفالزون نقل من الروسية احمد داود اصدار دار الجماهير ، دمشق ١٩٦٧ ص ٦٤.

(٣) کاره‌ مارکس و فریدریک ئه‌نگه‌سه‌ مانیفیستی حیزبی که‌مه‌ نه‌ست وه‌رگه‌رانی به‌ کوردی موسه‌یه‌ی شه‌خولئیسلام (به‌ه‌وار) چاپی دووه‌م لاپه‌یه‌ ٢٨.

(٤) به‌وانه‌ هه‌ردوو فه‌ته‌وای ئیسلامی ژماره‌ ٢٥٤٣١ و فه‌ته‌وای ژماره‌ ١٤٧٣٥ سه‌به‌به‌ته‌ به‌ سه‌گه‌ که‌ له‌ سایته‌ی (اسلام ویه‌) دا هاته‌وه‌. <https://www.islamweb.net/ar/fatwa>

(٥) شیعری فه‌رکردن له‌ ئه‌ده‌یه‌ی کوردیدا ئه‌حمه‌د قه‌ره‌نی ده‌زگای چاپ و به‌اوه‌کردنه‌وه‌ی ئاراس چاپی یه‌که‌مه‌ هه‌وله‌ره‌ ٢٠٠٧ لاپه‌یه‌یه‌ی ١٨٠ و ١٨١.

(٦) خذ نووسینی ئحمەد عارف پەنجی تایبەتی تۆمەتی کۆمەڵایەتی فەیسبووکی نووسەر پەنجی ئازادی دووی ئازاری ٢٠٢٤.

(۷) من نام وٲت لـر دا هـه کی است و چـپ بـس ر نووسینـه کانی کا
ئـحمـدی شاعیردا بهـنم و هـو وٲ کانی یـکسان بـکم بـ سفر. کا
ئـحمـدی شاعیر گـلـل هـو وی تری هـیـه که جـگـهی دـستخـشین.